

ČESKÁ ASTRONOMICKÁ SPOLEČNOST

sekretariát: Astronomický ústav AV ČR, v. v. i., Fričova 298, 251 65 Ondřejov
tel. 775 388 400, info@astro.cz

Tiskové prohlášení České astronomické společnosti číslo 250 z 23. 11. 2018

Česká astronomická společnost udělila čestnou Kopalovu přednášku za rok 2018

Česká astronomická společnost udělila čestnou Kopalovu přednášku 2018 Mgr. Martinu Jelínkovi, PhD. z Astronomického ústavu AV ČR za současné významné výsledky dosažené při využívání přehlídkových robotických dalekohledů v různých oborech astronomie.

Slavnostní přednesení čestné Kopalovy přednášky proběhne v sobotu 24. listopadu 2018 od 13:15 v budově Akademie věd ČR na Národní třídě 3, Praha 1 v sále č. 206. Ocenění předá předseda České astronomické společnosti prof. RNDr. Petr Heinzel, DrSc. Laureát poté pronese čestnou Kopalovu přednášku na téma „Pozorování gama záblesků v době gravitační“. Předání ceny a také laureátská přednáška jsou přístupné předem registrovaným účastníkům (z kapacitních důvodů) - <http://www.astropis.cz/DsA/dsa.html>, vstup zdarma. Novináři mají vstup volný.

Martin Jelínek vystudoval astronomii a astrofyziku na MFF UK v r. 2002. Pracoval poté v IAA – CSIC (Španělsko), v roce 2014 obhájil na Univerzitě v Granadě (Španělsko) disertaci PhD. Od července 2015 působí ve Stelárním oddělení Astronomického ústavu AV ČR v Ondřejově, v současnosti vede Skupinu astrofyziky vysokých energií.

Dr. Jelínek se už během vysokoškolských studií věnoval digitálním metodám detekce občasných jevů, především zábleskovým zdrojům záření gama (GRB), jejichž astronomická povaha byla rozpoznána až 30 let po prvních detekcích v roce 1997 díky objevu téměř synchronních rentgenových protějšků a optických dosvitů.

Podílel se významně na vývoji robotického teleskopu BART v Ondřejově díky vývoji důmyslných programů pro rychlé a přesné navádění dalekohledu na polohu GRB po internetovém poplachu. BART je však vhodným nástrojem i pro sledování výbuchů supernov v cizích galaxiích, fotometrické proměnnosti kvasarů, kataklyzmických hvězd a dvojhvězd a obecně pro hledání optických protějšků efemérních jevů v oborech spektra pozorovatelných pouze z kosmu.

Během svého pobytu ve Španělsku se zabýval programováním a pozorováním sítí robotických dalekohledů BOOTES. V letošním roce se stal prvním autorem souhrnné práce o výsledcích těchto nevelkých, ale mimořádně úspěšných přístrojů zejména při sledování optických protějšků a dosvitů GRB: M. Jelínek et al. [A decade of follow-up by BOOTES in Spain (2003-2013); Adv. in Astronomy, 2016] - <https://www.hindawi.com/journals/aa/2016/1928465/>. Významný je i jeho podíl na zabezpečení provozu a dálkového ovládání českého robotického dalekohledu FRAM, jenž úspěšně pracuje na stanici Los Leones mezinárodní observatoře Pierra Augera, kde slouží jednak k aktuálním měřením průzračnosti atmosféry kvůli kalibraci energií spršek kosmického záření extrémně velkých energií, ale také k soustavnému pozorování proměnných hvězd, příležitostnému sledování optických protějšků a dosvitů GRB, ale i sledování přirozených a umělých objektů Sluneční soustavy (průlet planety a kosmické sondy Falcon Heavy). V současné době pracují tři

exempláře dalekohledů FRAM - na observatoři Pierra Augera v Argentině, na Paranal v Chile a na La Palmě (Kanárské ostrovy). Dr. Jelínek je také spoluautorem klíčových prací o optické identifikaci zdroje gravitačních vln (ApJ Lett. 826, L13 a ApJ Suppl. 225, 8 z r. 2016).

Obvyklá **scientometrie** pomocí databáze ADS ukázala, že Martin Jelínek se podílel od r. 2002 do konce r. 2017 na celkem 94 pracích v prvotřídních recenzovaných časopisech (*Nature*, *Astrophysical J.*, *Astronomy and Astrophysics*, *Monthly Notices*, *Earth, Moon and Planets*), které až dosud získaly přes 2 750 citací, což odpovídá 29,3 citace na práci a Hirschovu indexu $H = 30$.

Dr. Martin Jelínek během svého dlouhodobého pobytu ve Španělsku získal řadu jedinečných zkušeností pod vedením významných osobností a dokázal se v tomto náročném prostředí prosadit svou erudicí i pracovním nasazením v oboru mnohobásmové astronomie, jež dosahuje právě v těchto letech pozoruhodných a průlomových výsledků. Jeho návrat domů zajisté přináší nové podněty pro českou účast v tomto překotně se rozvíjícím oboru současné astronomie.

Kopalovu přednášku zřídila Česká astronomická společnost v roce 2007. Je udělována českým astronomům / astronomkám za významné vědecké výsledky dosažené v několika posledních letech a uveřejněné ve světovém vědeckém tisku. Poprvé byla udělena v r. 2007, tedy v roce 90. výročí založení České astronomické společnosti. Letos tedy bude udělena již 12. Kopalova přednáška. Více o ceně a jejích nositelích na <http://www.astro.cz/spolecnost/oceneni-cas/kopalova-prednaska.html>.

Numerický matematik a astronom **prof. RNDr. Zdeněk Kopal, DSc.** (1914 -1993) se narodil 4. dubna 1914 v Litomyšli. Ve čtrnácti letech si postavil dalekohled a pečlivě pozoroval oblohu. Brzy se dozvěděl o existenci České astronomické společnosti, stal se jejím členem v roce 1929 a docházel na Štefánikovu hvězdárnu na Petříně. Soustředil se na výzkum proměnných hvězd. V průběhu tří let vykonal více než 10 000 pozorování. Když mu bylo šestnáct let, stal se předsedou odborné sekce pro pozorování hvězd měnlivých. Pod jeho vedením se sekce stala jedním z evropských středisek pro výzkum proměnných hvězd. Po absolvování Karlovy univerzity v roce 1937 pokračoval Kopal ve studiu v anglické Cambridgi u Arthura Stanleje Eddingtona. Výzkum těsných dvojhvězd u nás Kopal pozvedl na světovou úroveň. V roce 1948 vznikla komise pro fotometrické dvojhvězdy Mezinárodní astronomické unie a Kopal se stal jejím prvním předsedou. V roce 1958, kdy se začalo uvažovat o letu člověka na Měsíc, navázal Kopal spolupráci s NASA. V roce 1959 se stal vedoucím projektu, který měl za úkol pořídit detailní mapy Měsíce. Během více než čtyřicetiletého působení v Manchesteru Kopal připravil k doktorátu přes sto svých žáků. Vydal kolem 25 monografií a publikoval zhruba 400 vědeckých článků. V rodném městě Litomyšli mu byl odhalen památník symbolizující těsnou dvojhvězdu na místě, kde kdysi stával rodný dům Z. Kopala.

Kontakt na laureáta: telefon 323 620 242, e-mail martin.jelinek@asu.cas.cz

Pracoviště: Astronomický ústav AV ČR
Skupina astrofyziky vysokých energií Stelárního oddělení
Fričova 298, 251 65 Ondřejov

Podle podkladů Dr. Jiřího Grygara zpracoval

Pavel Suchan
tiskový tajemník České astronomické společnosti

Česká astronomická společnost (ČAS) vydává od května 1998 tisková prohlášení o aktuálních astronomických událostech a událostech s astronomií souvisejících. Počínaje tiskovým prohlášením č. 67 ze dne 23.10.2004 jsou některá tisková prohlášení vydávána jako společná s Astronomickým ústavem Akademie věd ČR, v. v. i. Archiv tiskových prohlášení a další informace nejen pro novináře lze najít na adrese <http://www.astro.cz/sluzby.html>. S technickými a organizačními záležitostmi ohledně tiskových prohlášení se obraťte na tiskového tajemníka ČAS Pavla Suchana na adrese Astronomický ústav AV ČR, v. v. i., Boční II/1401, 141 31 Praha 4, tel.: 226 258 411, e-mail: suchan@astro.cz.